

Non enim in æquales, ut sunt tua semina, verùm
In decrescentes abeunt mihi corpora partes;
Et sint dividuae quamvis, re non tamen ipsâ
725 Divisæ, semperque aliquo clauduntur acervo
Conjunctæ. Sic Materiam, qualem esse docemus,
Haud infinitam quovis in corpore dices.
Nam semel adscriptâ communis mole per omnes
Particulas, quamcunque tuo adscriptisse libebit
730 Arbitrio, certè paucas in corpore parvo,
Multas in magno numerabis corpore moles:
Quamvis sic minimam nequeas assumere partem,
Ut non sint partes, constat quibus ipsa, minores.
Infinitum ergò est, non quod sine fine secando
735 Fit minus, at nulli quod fines undique claudunt.
Infinitum etenim, atque immensum nomine distant;
Re sunt unum & idem, atque eadem de utroque feruntur:
Materies porro, qualem describimus, et si
Decrescit semper, non est immensa. Quid ergò est?
740 Congeries rerum, quæ possunt usquè secari.
Res illæ seorsum, ac proprio sub limite pertant:
Atqui ex finitis coëuntibus & cumulatis
Summam infinitam conflari haud posse probatum est.

VERUM quodcunque est, simplex sit oportet & unum,
745 Objicis; at simplex nunquam dicetur & unum,
Quidquid dividitur: sunt ergò corpora quædam
Quæ prorsus non ulla queunt in frusta secari.
Quod si non esset, jam certè nulla darentur
Principia, & corpus nullum quod partibus esset
750 Compactum veris; in eis quia nil foret unum:
Atqui hoc à verâ procul est ratione repulsum.

Namque

Namque ut principium Numeri, quicunque sit, unum est;
Atque omnis constat numerus compluribus unis;
Sic & principium compacti corporis unum est,
755 Atque adeò corpus multis compingitur unis:
Quòd si per se se forsitan nequit una vocari
Materies, at saltem unis confletur oportet:
Ergò individuis illam constare fatendum.

NIL melius, Quinti, nil ipse Epicurus, & ille
760 Qui Latio captas delusit carmine mentes
Dixerit. Illa tamen mirâ quæ congeris arte,
Disjicere haud magnum est, tenuique evertere flatu.
Quodcumque est, unum est, fateor: sed dicitur unum
Haud ratione pari. Quod simplex intus & omni
765 Parte caret, verè hoc unum est. Ante omnia Numen,
Quod modò tu, licet invitus frustraque reluctans
Agnosces, unum est. Etiam mens nostra, supremi
Numinis effigies, una est ac nescia scindi.
At quæ solius natura est propria Mentis,
770 Hanc cave Materiæ tribuas. Discrimine quanto
Mentem & Materiæ par sit secernere textum,
Accipies posthac. Sed corpus non magis unum
Esse potest, quâMens in partes una secari.
Nempe quod est, dupli distinguitur ordine rerum:
775 Quod non extensum neque constat partibus illis,
Simplice donatur naturâ, & dicitur unum:
At secus extensum, quia constat partibus: ergò
Non individuum, non simplex esse, nec unum
Ipse vides. A se sic longè dissita pugnant
780 Unum & Materies, nec eâdem in sede morantur:
Nulla potest adeò verè pars una vocari

Materiæ; quamvis hoc nomine cuncta vocentur
 Corpora, quod multas habeant cùm singula partes,
 Molem aliquam reliquis sejunctam molibus in se
 785 Contineant: nam sic lapis unus dicitur, unum
 Flumen, & una domus; sic omnis Materiæ pars,
 Circuitu proprio, propriâ finita figurâ.

PRINCIPIUM verò Numeri sic dicimus unum,
 Ut tamen interdum Mens illud frangere possit,
 790 Atque infinitè subducere: quod nisi fiat,
 In partes æquas numerus non scinditur impar;
 Nec septem vel centum æqualiter in tria solves
 Segmina. Dividuum sic nostrâ mente fit unum.
 Ast ubi Materiam metimur, singula puncta
 795 Dividimus re non animo. Nam linea nulla est
 Materiæ, partes quæ non scindatur in æquas.
 At secus accideret, si verè, ut tu tibi suades,
 Ex individuis constaret linea punctis.
 Nam si punctorum numerus queis linea constat,
 800 Est impar, nunquam paria in duo segmina scindes.
 Sunt igitur puncta hæc fictitia, ludicra, vana;
 Materies nec seminibus compingitur unis.

NOVERAT id certè (reliquos nam Numinis hostes
 Confutare juvat) qui nunc Sinensis partim
 805 Dogmata complexus, partim vesana Stratonis
 Restituit commenta, suisque erroribus auxit
 Omnigeni SPINOSA Dei fabricator, & Orbem
 Appellare Deum, ne quis Deus imperet orbi,
 Tanquam esset domus ipsa domum qui condidit, ausus.
 810 Sic rediviva novo se se munimine cinxit

Impietas, tumidumque altâ caput extulit arce.
 Scilicet ex toto rerum glomeramine Numen
 Construxit, cui sint pro corpore corpora cuncta,
 Et cunctæ mentes pro mente, simulque perenni
 815 Pro vitâ atque ævo, fuga temporis ipsa caduci,
 Et qui seclorum jugis devolvitur ordo.
 Pana putes; non Arcadicis in montibus illum
 Capripedem, cui sylvicolæ pecus omne sacrabant,
 Septiforo solitum calamo Syringa vocare,
 820 Sectarique leves inter nemora avia Nymphas,
 Cornutumque caput lentâ præcingere pinu,
 Mittere & insanos per agrestum corda timores;
 Sed qui magnifico referebat nomine Mundum.
 Quidquid enim est, ipsi Deus est, idem unus & omnia.
 825 At quia quod per se est, infinitum esse necesse est,
 Nec tamen id rerum in numero, velut antè docebamus,
 Fas reperire fuit; monstro nil territus, omnem
 Abjecit numerum; nec multis partibus auctam
 Materiæ summam voluit SPINOSA, sed unam
 830 Atque individuam verè sine partibus ullis,
 Immensamque Atomum. Demens qui se ipse, Deumque
 Confudit ranis ac muribus; & proprium nil
 Sensit inesse sibi, vel cùm se scire videret
 Ignorante alio, atque alio lœtante doleret.
 835 Egregium Numen cultro quod scindere possis!
 Non scindetur, ait, quamvis quæ membra videntur
 Corporis immensi fortè in diversa locorum
 Transtulerim; quod scindit enim, & quod scinditur, unum est.
 Infusè: si carnificem, gladiumque necato
 840 Distingui nolit, nec progenitore creatum,
 Nec pastore lupos, nec vivis luce carentes.

NAM varios res una modos assumere quamvis
Temporibus possit variis, pugnantia nunquam,
Ut mortem vitamque, assumet tempore in uno;
845 Nec simul esse potest quadrata, simulque rotunda,
Et capere adversas cum simplicitate figuras.
Vel si quadratur partim, partimque rotunda est,
Non jam individua, aut simplex, aut una putetur.
Unius multis generis res esse fatebor;
850 At rem unam dici, quae res complectitur omnes
Non modo distinctas, sed tot rationibus in se
Diversas, quarum semper negat hæcce quod illa
Adstruit, ac Totum sine partibus esse, repugnat.

VERUM instat; Res esse duas, quarum altera fines
855 Angustos habeat, cum nesciat altera finem,
Haud minus à Vero forsan distare videtur.
Si fuerint etenim diversæ, stentque seorsum;
Hæc, immensa licet, licet infinita vocetur,
Non totum esse tenet, quod participatur ab illâ:
860 Unde immensa nequit, nequit infinita vocari.
Egregie dicit, si per se stare putemus
Res ambas: siquidem cum Numine Mundus haberet
Divisum imperium; Deus & minor, at Deus esset.
Verum infinitæ si Totum hoc debeat ut sit
865 Finita; haud certè natura precaria, pendens,
Ex nihilo ducta, in nihilum per se apta revolvi,
Subdita, egena, recens atque adventitia finit
Naturam per se stantem, & quam stare necesse est.
Huic adjuncta nihil tribuit, nil demit ademta.
870 Scilicet est in eâ, non ut pars cernitur esse
In Toto; sed ut in causis effecta videntur.

Unde novum astutæ ruit Impietatis asylum.

HÆC in Spinosam. Te nunc, Epicure, lacesso.
Sunt igitur partes Atomis, frustraque negares.
875 At partes Atomorum illas quæ copula junxit?
Quæ causa arcet ab his vacuum? Quo glutine constant?
Nam quâ tu ratione Atomos sociare laboras,
Corpus ut illarum nexus vinclisque creetur;
Hac ipsâ ratione, Atomos ut fingere possis,
880 Cogeris assutas Atomorum nectere partes.
Cùmque suas habeat pars intima quæque figuras,
Multimodis inerunt spatia interjecta figuris:
Et sic nil solidi facies; Atomosque caducas,
Hoc ipso quia dividuas, cogere fateri,
885 Atque ita mutari faciles, ac proinde resolvi.
Quod mutatur enim dissolvitur, interit ergo.
Nec status esse potest disjunctis unus & idem:
Præcipue si motus erit per se insitus omni
Materiæ. In motu mutabilitatis origo est.
890 Quod si compactæ tantâ simul arte locantur
Particulæ, minimâ ne possint hincere rimâ,
Et solidam efficiant Atomum, simulentve; profectò
Solertem agnoscis fabrum qui talia fecit;
Et fundamentum cunctis ut poneret unum
895 Corporibus, tam concinnè tot sparsa coëgit
Semina, confociansque Atomorum elementa ligavit,
Quæ poterant aliâ, atque aliâ ratione ligari.

NAM cùm Atomus constet multis è partibus una,
Pars ea quæ parti nunc jungitur ordine certo,
900 Ut totam conflent Atomum, faciantque quadratam,

Per se, naturamque suam non postulat, ut sit
 Huic uni conjuncta: pari ratione, modoque,
 Alterius poterat fieri comes, atque locari
 Desuper aut infrà, dextro latere atque sinistro,
 905 Et quævis pars esse Atomì cujuslibet. Ergò
 Cur isti addicta est? In eâ cur hæc loca servat?
 Si rogitem, an poterit ratio dissolvere causam?
 Unde necesse fuit dextram priùs esse fabrilem,
 Quæ partes Atomo tali, prout ordo deceret,
 910 Distribuens tales, totum formaret ubique
 Seminium, & rebus cunctis daret esse velut sunt.
 Qualis mulivâ qui strenuus arte laborat,
 Cùm libet aut vestes hominum aut effingere vultus,
 Ac permanuros intermiscere colores,
 915 Eligit è multis, quos destinat ipse lapillos,
 Ut species varias operosâ in imagine reddant;
 Defigens cunctos intrito, ac sedibus aptans,
 Compositosque manu addenset junctimque coarctat.

PROPTEREA tales Atomì sunt, qualia quæque
 920 Corpora; connexis conflantur partibus. Ergò
 Sic omnes Atomì sunt factæ, ut corpora fiunt;
 Scilicet ex Atomis, quæ compinguntur & ipsæ.
 Nec primam invenies non ex brevioribus ortam,
 Aut sine principio, aut aliquâ non arte locatam.
 925 Ecce vides ut, cùm cecidit nix plurima cœlo,
 Ludentes pueri soleant compingere massam
 Cuncta pilæ similem, & telis certare jocosis:
 In manibus teneris concrescit mollis acervus
 Qui fuit antè liquor: concretum sæpe voluant,
 930 Et nivis aggestu repetitis motibus augent

In montem: hinc vastos immani mole Dracones,
 Hinc tempula, hinc arces, & propugnacula fingunt.
 Corpora sic motu, sic tempore cuncta creantur
 Ex Atomis: sic ipsæ Atomì, partesque Atomorum.
 935 Illæ congeriem sensim cumulantur in unam;
 Donec eas tandem circumcæsura coërcens
 Terminet, ac certo involvat sub limite molem.

Quis demum proprias Atomis & partibus ipsis,
 Quarum Atomì coetu constant, dedit esse figuræ;
 940 Ut similes partim inter se, partimque tot essent
 Dissimiles? Quis eas studuit sic ducere torno,
 Nunc fodiens, nunc exacuens? Quæ lima terendo
 Sæpius, effecit leves? Quæ dextera finxit
 Tam variè comtas? Quâ sunt incide politæ?
 945 Nam variæ aut similes aliquâ sunt non sine causâ.

QUI DNI? Naturâ tales sunt, inquis, ab ævo;
 Corpora quandoquidem sunt prima, neque indiga fabri:
 Quæ, numero cùm sint prorsum infinita, repugnat
 Cuncta pari filo atque pari cuncta esse figurâ.
 950 Falleris, ô Quinti: neque enim tibi corpora prima,
 Corporibus quæ sunt conflata prioribus. Illud
 Jam demonstratum est; quia constant partibus. Atqui
 Si conflata semel fatearis, nata fateris.
 Ergò quidquid habent in se vel habere putantur,
 955 Id causæ debent. Fecit casusve Deusve
 Singula. Sed casus primordia nulla creavit,
 Nulla creare potest: ergò Deus. Undique Numen
 Conspicuum: vires ac mentem agnosce creantis.

120 ANTI-LUCRETIUS,

Esse potest Atomis nil per se ac semper ab ævo,
960 Materiæ nisi quod per se natura requirit.
Quapropter si corporibus nativa figura est,
Ac per se talis, talem fuit esse necessum.
Est igitur quadrata Atomus, quoniam esse rotunda
Non potuit. Sed nil Atomum vetat esse rotundam;
965 Cùm sint innumeræ passim, te judge, tales.
Ergo Materiæ nullam natura figuram
Privatim exposcit, cunctas amplectitur æquè.
Quòd si quadratam ambiret, nihil esse rotundum,
Nil & quadratum posset, si forte rotundam,
970 Attamen ex Atomis quot quadratæ atque rotundæ?
Quadratas adeò per se, per seque rotundas,
Aut aliâ insignes formâ qui dicit ab ævo
Naturâque suâ, haud secus hic pugnantia dicit,
Ac si homines per se nigros, aut diceret albos,
975 Aut grandes, aut exiguos; cùm ostenderet ipse
Gallos, Æthiopas, Pygmæos, atque Gigantes.

NIMIRUM comperta tibi est natura modorum,
Rebus inesse quidem possunt & abesse, tametsi
Res maneant. Ceram invertas utcunque libebit;
980 Cera manet. Glaciem concretam respicis; unda est,
Nix cadit è coelo, quâ terram albescere cernis;
Unda est. Olla fremit, fumisque assurgit in auras;
Unda est: mille modis variatam detegis undam.
Si nativus erit modus hic, sive ille, nequibit
985 Auferri: si per se se est, alium esse repugnat.
Quòd si translatis, sive austis, sive resectis
Partibus hic poterit modus exul abre, vel ille;
Non est nativus. Sed corpore cernis in omni

LIBER TERTIUS.

121

Quilibet attritu mutari posse figuras,
990 Formarique novas. Ergò adventitia res est
Materiæ quicunque modus, quæcunque figura.

Hoc tuus ipse quidem satis intellexerat auctor,
Nec dubitat Vero cedens persæpe fateri:
Cur nunc, eversâ subito ratione modorum,
995 Æternas Atomis dat moles atque figuras,
Immemor ipse sui? Quidnam inconstantia tanta
Portendit? Jamne ipse capis quâm foeda magistro
Inde tuo nota, quæve fides sit habenda bilingui?
Hæc conjuncta solet, cùm de primis elementis,
1000 At cùm de mixtis sermo est, eventa vocare:
Sed nova non rerum naturam nomina mutant.
Nonne Atomos mixtas, ut corpora cuncta, probavi?
Nil igitur conjunctum Atomis adscribere par est,
Quod mixtis pariter conjunctum non sit, & ipsi
1005 Materiæ, sic, ut nequeat perstare sine illo
Materies. Quocunque potest orbata videri
Integra & incolmis, conjunctum hoc scilicet ipsi
Appellare nefas: interque eventa locandum est.
Haud ullum corpus sine qualicunque figurâ
1010 Unquam stare potest; igitur conjuncta reapse,
Corporibus cunctis, est qualiscunque figura,
Ut pote finitis ac certo limite clausis.
Corpus at omne potest sine tali stare figurâ:
Ergo non talis conjungitur, evenit ipsi.
1015 Ut sine qualicunque situ consistere corpus
Non poterit; poterit sine tali, vel sine tali:
Nec refert ubi sit, modo quâdam sede locetur.

HAUD certè ingenio totas Epicurus habenas
Immisit, paucis ornans sua semina formis.
1020 Fingere cùm sciret, quidni ausus fingere plures?
Cur & Anaxagoræ contempsit Homœomeriam?
Non Epicureis audacior illa repertis;
Satque videbatur vestris accommoda rebus:
Omni structa modo confertim semina præbens,
1025 Quæ sibi congeneres adeant, passimque sequantur
Particulas, coëant illis, aliasque recusent;
Seque oculi jungant oculis, atque auribus aures,
Argentum argento, flori flos, ignis & igni.
Sed fallax tuus ille Dei contemtor & hostis,
1030 Prævidit nunquam posse hæc infecta putari
Corpora, quæ signum tanti specimenque laboris,
Et manifesta suæ ferrent vestigia causæ.
Ergò Atomis artem nimiam detraxit; & illas
Simpliciore dedit cultu, primisque figuris
1035 Tantum exornatas: fortunæ cætera credens,
Quæ concurrentes parerent eventa figuræ.

VERUM & commentis quid parcere profuit? Æquè
Absurdum est, Atomos si per se dixeris esse,
Plūsve minūsve rudes, plūs aut minūs esse politas.
1040 Tam nempe artificis manus est adhibenda, ligonem
Aut rastrum ut facias, quibus agrum exercet arator,
Quàm clypeum quo flava Thetis donavit Achillem,
Pacis ubi Ignipotens bellique insculpsérat artes;
Et Stygiis intinctum undis Thoraca Minervæ,
1045 In quo stant geminæ Sphinges, torvumque renidet
Gorgonis horrendæ facies redimita colubris.

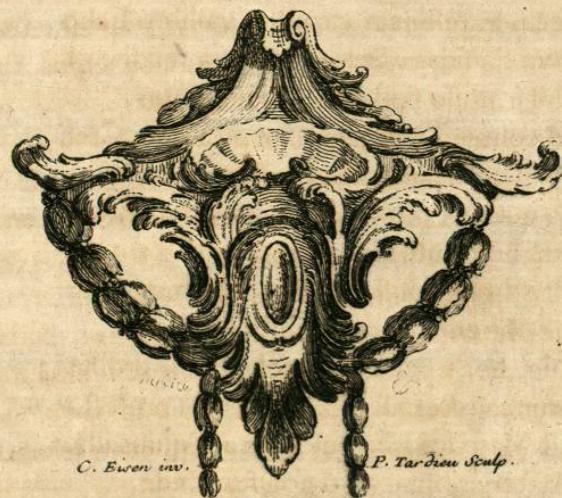
Fixum igitur teneas animo certumque fugaces
Esse modos, & in his penitus nihil esse necessum.
Materies porro, seu massam intelligis omnem,
1050 Seu varias ejus partes, consistere nunquam
Absque modis potuit: non hunc aliumve requirens
Per se naturamque suam (quia quos semel olim
Per se naturamque suam tenuisset ab ævo,
Nunquam hos ex ullâ posset deponere causâ)
1055 Ast aliquem semper, nempe hunc aliumve, perinde est.
Ergò quos habuit primos, servatque tenaces,
Vel quos deponit semper, semperque resumit;
Hos cùm non habeat per se se, habuisse necesse est
Ex alio. Et quoniam reverâ tempore nullo
1060 Stare potest informis & omni cassa figurâ
Materies, sequitur per se consistere nullam
Materiem: atque ab eo totum hoc sumississe quod esset,
A quo etiam hoc sumisit talis vel talis ut esset.
Propterea quidquid per se est variabile, non est
1065 Æternum: at pendere aliquo ex moderante necesse est.
Talis Materies; nequit ergò æterna vocari.
At si Materies non est æterna, creari
Debuit è nihilo: per se se non fuit unquam,
Est tamen; è nihilo semel ergò existere coepit.
1070 At qui Materiam fecit, non ille profectò
Materiâ constat. Nam si constaret & ipse
Partibus advectis per motum ac tempora quædam,
Prævius huic esset motus. Simul altera causa
Inquirenda foret, quæ motum partibus illis,
1075 Atque situm nutu proprio, formamque dedisset.
Per se, aut æternus minimè foret ille, sed alter.

Atqui Principium, quo corpora cuncta creatur,
 Æternum planè ac per se est, velut esse fateris:
 Unde incorporeum, Quinti, simul esse necesse est.
 1080 Ergò Materiæ Deus & moderator & auctor,
 Materiâ ipse caret, perituri est corporis expers.

AT nihil è nihilo, exclamas: Epicurus id olim
 Exclamabat: idem respondet Musa Lucreti;
 Non secus ac resonans curvis in vallibus Echo
 1085 Pastorum liquidas voces & carmina reddit.
 Sed nihil è nihilo fieri dum posse tuentur,
 Ecquid contendunt? Terrasne ac Sidera Cœli,
 Oceanumque è particulis constare coactis?
 Singula quæque suo vegetantia semine nasci;
 1090 Ac foetus animantium è progenitoribus antè
 Formatis? Haud inficior. Sed copia rerum,
 Ipsaque Materies, ex quâ sunt omnia facta,
 Unde sit, hoc opus est. Per se non esse probavi;
 Est igitur causâ ex aliquâ: quæ causa profecto
 1095 Non est Materies, sed quiddam antiquius illâ.
 Ergò Materies omni ævo non fuit. Inde
 Dicimus è nihilo factam, quia facta reapse est.

QUID rerum indagas exordia rebus in ipsis;
 Simplicitatem in compositis; formasque perennes
 1100 In mixtis resolubilibus; primumque vel unum,
 Hic ubi nec primum quidquam simplexve, nec unum est?
 Scilicet est aliquid per se immortale, necessum,
 Æternum, immensum, primum, immutabile, simplex,
 Atque infinitum infinitè. Nempe quid hoc est,
 1105 Ni Deus est? In eo Mundi primordia quæras.

ABSTRUSUM per iter gradimur, Quinti. Arida latè
 Lustramus loca, præruptis quæ cautibus horrent.
 Præmonui, durumque fore ingratumque laborem.
 Hic animos reparare velis: hic siste parumper.
 1110 Quippe voluptati est labor intermissus, & ulti
 Ad nova collapsas reficit molimina vires.

C. Eisen inv.

P. Tardieu Sculp.